

RECHT OP TOEGANG TOT DE RECHTER

RECHT OP TOEGANG
TOT DE RECHTER

Aloïs VAN OEVELEN
Joëlle ROZIE
Stefan RUTTEN
(eds.)

intersentia
Antwerpen – Cambridge

Recht op toegang tot de rechter
Aloïs Van Oevelen, Joëlle Rozie en Stefan Rutten (eds.)

© 2016 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Coverafbeelding: Honoré Daumier (1808–1879), “Une péroration à la Démosthène,” plate 33 from *Les Gens de Justice* - www.metmuseum.org.

ISBN 978-94-000-0800-7
D/2016/7849/168
NUR 820

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

WOORD VOORAF

Het voorliggende boek bevat de referaten van de studienamiddag die op 8 december 2016 door de onderzoeksgroep “Rechtshandhaving” van de Faculteit Rechten van de Universiteit Antwerpen werd georganiseerd over het recht op toegang tot de rechter.

In een eerste bijdrage geeft Beatrix Vanlerberghe (advocaat bij het Hof van Cassatie en docent Universiteit Antwerpen) een algemeen overzicht van het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Hoewel laatstgenoemde bepaling dit recht niet uitdrukkelijk garandeert, besliste het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat het recht op toegang tot de rechter onlosmakelijk deel uitmaakt van het door artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces.¹ De auteur onderzoekt het recht op toegang tot de rechter vanuit de invalshoek van het burgerlijk procesrecht en gaat vanuit die invalshoek in op de beperkingen die aan dit recht kunnen worden aangebracht. Deze beperkingen mogen de kern zelf van dit recht niet aantasten, moeten een legitiem doel dienen en moeten proportioneel zijn aan dit legitieme doel. Interessant en vernieuwend is dat de auteur de recente verhoging van de kosten van een proces en een aantal vormvereisten en termijnen toetst aan het recht op toegang tot de rechter.

In de tweede bijdrage belichten Liselot Samyn (docent Universiteit Antwerpen en Karel de Grote Hogeschool) en Michael Traest (docent Universiteit Antwerpen en rechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg West-Vlaanderen), met medewerking van Veerle Van Den Eeckhout (hoofddocent Universiteit Leiden en Universiteit Antwerpen) het recht op toegang tot de rechter in het Europees internationaal privaatrecht. Zij komen enerzijds tot de conclusie dat dit fundamentele recht dient als drijfveer om de Europese verordeningen in het internationaal privaatrecht aan te nemen, maar stellen anderzijds ook een spanningsveld vast tussen de Europeesrechtelijke regels inzake het internationaal privaatrecht en dit fundamentele recht.

De derde bijdrage is van de hand van Steven Dewulf (advocaat en docent Universiteit Antwerpen) en vormt, vanuit het oogpunt van het strafprocesrecht, de tegenhanger van de hierboven vermelde bijdrage van Beatrix Vanlerberghe. De auteur bekijkt het recht op toegang tot de rechter vanuit mensenrechtelijk perspectief. In een eerste gedeelte schetst hij dit mensenrechtelijk kader, het ‘recht op een rechter’ die onafhankelijk en onpartijdig moet zijn, die over volheid van bevoegdheid beschikt op grond van een procedure die aan bepaalde

---

¹ EHRM 21 februari 1975, *Golder/Verenigd Koninkrijk*.

kwalitatieve vereisten voldoet (zie art. 6 EVRM). Vanuit het oogpunt van het strafprocesrecht onderzoekt deze auteur eveneens de beperkingen die aan het recht op toegang tot de rechter kunnen worden aangebracht. In het tweede gedeelte van zijn bijdrage toetst de auteur enkele vernieuwingen die recentelijk in het Belgische strafprocesrecht werden ingevoerd door de zgn. “potpourri II-wet”² aan het recht op toegang tot de rechter, zoals de ‘voorafgaande erkenning van schuld’ (zgn. ‘*guilty plea*’-procedure naar Amerikaans voorbeeld), de vernieuwde ‘minnelijke schikking’, de veralgemeende correctionaliseerbaarheid, de wijzigingen aangebracht aan het stelsel van de rechtsmiddelen en de hervorming van de assisenprocedure.

In de vierde bijdrage onderzoeken Ken Andries (advocaat en docent Universiteit Hasselt) en Flavie Vermander (advocaat en docent Universiteit Antwerpen) de “Contractuele bedingen en de toegang tot de rechter”. Vanuit de invalshoek van het recht op toegang tot de rechter bespreken zij drie contractuele clausules: het uitdrukkelijk ontbindend beding, het beding tot een bindende derdenbeslissing en het arbitragebeding. Deze drie bedingen vervullen een belangrijke rol in de maatschappij omdat zij de werklast van de overheidsrechter verminderen en tegemoetkomen aan de vereisten van een vlot handelsverkeer door te zorgen voor een snelle en efficiënte oplossing van een geschil. Zij hebben met elkaar gemeen dat zij de toegang tot de overheidsrechter beperken, maar zonder dat zij een volledige afstand van dit recht impliceren. De taak van de overheidsrechter wordt beperkt tot het uitoefenen van toezicht op de wijze waarop de partijen hun rechten en plichten vorm hebben gegeven of de wijze waarop zij deze bedingen concreet hebben toegepast.

In de laatste bijdrage onderzoekt Stefan Somers (BAEF-fellow en visiting researcher Columbia Law School) het recht op toegang tot een rechter en de bevrijdende verjaring in het burgerlijk recht. De auteur gaat allereerst na of deze verjaringsregels processuele regels zijn die de uitoefening van een subjectief recht verhinderen dan wel of het bepalingen zijn die het bestaan van een subjectief recht doen ophouden. Vervolgens toetst hij aan de hand van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en van het Grondwettelijk Hof de verjaringsregels aan het recht op toegang tot de rechter. Hieruit komt naar voren dat het recht op toegang tot de rechter geschonden is als het voor een benadeelde feitelijk of juridisch onmogelijk is om een vordering in te stellen binnen de voorgeschreven termijn.

Namens de onderzoeksgroep “Rechtshandhaving” van de Faculteit Rechten van de Universiteit Antwerpen dank ik al degenen die hun medewerking hebben verleend aan het welslagen van deze studienamiddag en de totstandkoming van dit boek. In de eerste plaats dank ik de collega’s Joëlle Rozie, Stefan Rutten, Liselot Samyn, Michaël Traest, Veerle Van Den Eeckhout en Beatrix Vanlerberghe voor

² Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, BS 19 februari 2016.

het concipiëren en uitwerken van het programma van deze studienamiddag. In de tweede plaats en vooral ben ik de sprekers-auteurs zeer erkentelijk voor hun uiteenzetting op de studienamiddag en voor de kwalitatief hoogstaande bijdrage die zij aan dit boek hebben geleverd. Ten slotte gaat mijn dank uit naar het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten, in de persoon van Pascale Buyck en Reinhilde Tulkens, voor de administratieve en logistieke ondersteuning bij de organisatie van deze studienamiddag, en naar de uitgeverij Intersentia, in het bijzonder in de persoon van Kris Moeremans, voor de vlotte samenwerking en de fraaie uitgave van dit boek.

Aloïs VAN OEVELEN

Gewoon hoogleraar Universiteit Antwerpen

Onderzoeksleider onderzoeksgroep “Rechtshandhaving”

INHOUD

Woord vooraf..... v

Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen en enkele concrete toepassingen in het gerechtelijk recht

Beatrix VANLERBERGHE	1
I. Afbakening van het onderwerp	1
II. Algemene beginselen	2
A. Het recht op toegang tot de rechter als onderdeel van het recht op een eerlijk proces	2
B. Voorwaarden voor het recht op toegang tot de rechter.....	4
C. Recht op een concrete en effectieve toegang tot de rechter	5
D. Verbod van discriminatie	7
E. Beperkingen van het recht op toegang tot de rechter	8
F. Recht op toegang tot de rechtsmiddelen	14
III. Enkele concrete beperkingen van het recht op toegang tot de rechter nader bekeken	16
A. Absolute beperkingen.....	16
1. Beperkingen <i>ratione personae</i>	16
a. Rechtspersoonlijkheid	17
b. Bekwaamheid	18
c. Belang	19
d. Hoedanigheid	20
e. Immunititeiten.....	21
2. Beperkingen <i>ratione materiae</i>	26
B. Relatieve beperkingen.....	27
1. De kosten van het proces	27
2. Vormvoorschriften	33
3. Termijnen	38
IV. Besluit.....	43

**Het recht op toegang tot de rechter in het Europese internationaal
privaatrecht**

Michael TRAEST en Liselot SAMYN.....	45
I. Situering.....	45
II. Het recht op toegang tot de rechter als drijfveer van de Europese wetgever in het internationaal privaatrecht.....	46
III. Spanningsveld tussen het internationaal privaatrecht en het recht op toegang tot de rechter: enkele denkpistes.....	51
A. Enkele bedenkingen over de internationale bevoegdheid in het licht van het recht op toegang tot de rechter.....	52
B. Enkele bedenkingen over het verwijzingsrecht in het licht van het recht op toegang tot de rechter.....	59
IV. Tot slot.....	63

**Enkele (r)evoluties in het strafprocesrecht gespiegeld in het
fundamenteel recht op toegang tot de rechter**

Steven DEWULF.....	65
I. Het mensenrechtelijk kader rond het recht op toegang tot een rechter.....	66
A. De grondslag van het recht op toegang tot een rechter.....	66
B. De correlerende waarborgen van het recht op een rechter.....	67
1. Toegang tot de natuurlijke rechter.....	67
2. Toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter.....	68
3. Toegang tot een rechter met volheid van bevoegdheid.....	71
4. Een eerlijke en effectieve rechtsgang.....	71
C. Grenzen aan het recht op toegang tot een rechter.....	72
II. Enkele innovaties van “Potpourri II”.....	78
A. De ‘voorafgaande erkenning van schuld’.....	78
B. De vernieuwde ‘minnelijke schikking’ (?).....	81
C. De veralgemeende correctionaliseerbaarheid.....	83
D. Rechtsmiddelen: gewijzigde principes.....	85
E. Enkele andere vernieuwingen in het licht van het recht op toegang tot een rechter.....	90
III. Slotbespiegeling.....	91

Contractuele bedingen en de toegang tot de rechter

Ken ANDRIES en Flavie VERMANDER.....	93
I. Inleiding.....	93
II. Het uitdrukkelijk ontbindend beding.....	94
A. Situering.....	94
B. Omschrijving.....	95

C.	Recht op toegang tot de rechter.....	96
1.	Algemeen	96
2.	Rechterlijke controle- en sanctiemogelijkheden bij toepassing van het uitdrukkelijk ontbindend beding.....	97
III.	Het beding aangaande de bindende derdenbeslissing	100
A.	Omschrijving	100
B.	Situering	100
C.	Draagwijdte	101
D.	Toegang tot de rechter	104
1.	Algemeen	104
2.	Rechterlijke controle- en sanctiemogelijkheden	106
IV.	Het arbitragebeding	113
A.	Situering	113
B.	Omschrijving	114
C.	Vrijwillige beperking van de toegang tot de rechter	114
1.	Toegang tot de rechter in het algemeen.....	114
2.	Toegang tot de rechter en vrijwillige arbitrage.....	117
a.	Vrijwillige arbitrage als (gedeeltelijke) afstand van de toegang tot de rechter.....	117
b.	Geldigheid / bindende kracht van het beding in bijzondere gevallen.....	120
c.	Autonomie van het arbitragebeding	122
D.	Gevolgen voor het verloop van de procedure.....	123
1.	Voorlopige maatregelen	123
2.	Onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de arbiter	124
3.	(Niet-)publiek karakter van de procedure en de uitspraak	126
4.	Wapengelijkheid, tegensprekelijk karakter van de procedure en mondelinge pleidooien	126
5.	Bewijsvergarings	127
6.	Redelijke termijn.....	128
E.	Gevolgen voor de uitkomst van de procedure	129
1.	Motivering arbitrale beslissing	129
2.	Appellabiliteit van de uitspraak	130
3.	Vernietiging van de uitspraak	130
4.	Tenuitvoerlegging van de uitspraak.....	131
V.	Besluit.....	132

Het recht op toegang tot een rechter en de bevrijdende verjaring in het burgerlijk recht

	Stefan SOMERS	135
I.	Inleiding	135
II.	Het recht op toegang tot een rechter	136

A.	Grondslag in artikel 6, § 1 EVRM	136
B.	Het onderscheid tussen het ontbreken van een subjectief recht en een processuele beperking van een subjectief recht	137
1.	Algemeen	137
2.	Het onderscheid in het Belgische recht	139
3.	Het onderscheid in de rechtspraak van het EHRM.	141
C.	De toets van de verjaring aan het recht op toegang tot een rechter	145
1.	De beperking moet zijn voorzien bij wet.	145
2.	Het legitiem doel.	147
3.	Een pertinent en adequaat middel	147
4.	De proportionaliteit	148
a.	De onmogelijkheid om een vordering voor het intreden van de verjaring in te stellen in de rechtspraak van het EHRM.	148
b.	De onmogelijkheid om een vordering voor het intreden van de verjaring in te stellen in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof inzake het gelijkheidsbeginsel.	151
c.	Besluit inzake de proportionaliteit	153
III.	Pijnpunten in het verjaringsrecht	154
A.	Het onderscheid tussen verjaringstermijnen en vervaltermijnen	154
B.	De verjaring van persoonlijke rechten.	158
1.	Het buitencontractueel-aansprakelijkheidsrecht.	158
2.	Het contractenrecht	159
C.	De verjaring van zakelijke rechten.	161
IV.	Besluit	162